

УДК 355.433.4(477)

Сергій Євгенович Талаур

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Будь-який вид суспільної діяльності має свої суспільні функції. Морально-психологічне забезпечення як один із видів всебічного забезпечення військово-професійної діяльності також має свої функції, кількість і склад яких на сьогодні визначити надзвичайно складно. Це пов'язане з тим, що у науковій та навчальній літературі немає єдиного підходу до розв'язання зазначеної проблеми. Деякі автори зводять функції морально-психологічного забезпечення до його основних завдань [1, 4], інші звужують їх тільки до функцій військово-соціального управління [8] або наближають їх до складових морально-психологічного забезпечення [2]. У той же час, аналіз теоретичних джерел і військової практики дозволяє стверджувати, що функції морально-психологічного забезпечення доцільно визначати виходячи із мети, основного змісту та складових морально-психологічного забезпечення, що і стало метою цієї статті.

Основною метою морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування військ (сил) є формування та підтримання високого морально-психологічного стану особового складу, морально-бойових якостей, необхідних для успішного виконання бойових завдань.

На етапі підготовки морально-психологічне забезпечення спрямовується на формування морально-бойових (моральних, військово-професійних, психологічних тощо) якостей особового складу, які визначають зміст і сформованість морально-психологічного стану військ (сил), відображають готовність та здатність особового складу до активних та організованих дій в умовах сучасного бою [3].

Мета статті — обґрунтувати підхід до визначення основних функцій морально-психологічного забезпечення; дослідити функції морально-психологічного забезпечення.

Моральні якості характеризують рівень сформованості світоглядних ідеалів, ставлення військовослужбовців до захисту інтересів Вітчизни, українського народу, державного ладу, політики держави, а під час війни (воєнного конфлікту) визначають ставлення до її цілей.

Військово-професійні якості відображають рівень підготовки військовослужбовців до успіш-

ного ведення бойових дій, вміння застосування зброї та бойової техніки. Ця група якостей передбачає формування у особового складу високої військової майстерності, бойової навченості, натренованості військовослужбовців, їх здатності переносити значні фізичні навантаження, які можуть виникати в умовах ведення сучасного бою, формування глибоких знань техніки та озброєння, розвитку тактичного і технічного мислення, виховання стійкості та бойової активності, дисциплінованості, дбайливого ставлення до бойової техніки та озброєння.

Психологічні якості визначають психологічну готовність особового складу до ведення бойових дій в умовах сучасного бою. Розвиток психологічних якостей сприяє створенню позитивних суб'єктивних передумов щодо максимального повного прояву військово-професійних та фізичних якостей військовослужбовців, тобто знань, умінь та навиків в екстремальних умовах сучасного бою. Цю групу якостей складають: розвиток сприйняття, уваги, мислення, пам'яті, швидкої реакції, емоційно-вольової стійкості. У свою чергу, формування високої емоційно-вольової стійкості передбачає виховання у військовослужбовців мужності, стійкості, самовладання, рішучості, готовності до жертвності, ініціативи, цілеспрямованості тощо.

Морально-бойові якості реалізуються через морально-психологічний стан особового складу, на підтримання якого безпосередньо в ході застосування військ (сил) спрямовується морально-психологічне забезпечення.

Підтримання морально-психологічного стану особового складу досягають: постійним вивченням і аналізом його стану, своєчасною постановкою завдань із його нарощування; правильним визначенням форм і методів роботи з військовослужбовцями та засобів, які залучають для цього; організацією своєчасного, об'єктивного, психологічно доцільного інформування військовослужбовців про обстановку та її зміни, про застосування противником нових видів зброї і засобів інформаційно-психологічного впливу, трансляванням радіопередач і забезпеченням газетами; постійним роз'ясненням особовому складу психологічних особливостей бойових дій, навчанням методом самопомоги та саморегуляції; постійним впливом командирів на

діяльність підлеглих, знанням настроїв і запитів особового складу, своєчасним реагуванням на них, вмінням організації морально-психологічного забезпечення безпосередньо в підрозділах; зміцненням єдиноначальності, організованості, правопорядку і військової дисципліни; своєчасним і активним пропагуванням подвигів та героїчних вчинків військовослужбовців під час виконання поставлених завдань; особистою взірцевістю офіцерського складу; своєчасним виявленням психотравмованих військовослужбовців та наданням їм допомоги. Саме тому першою із функцій морально-психологічного забезпечення є *формуюча функція*.

Тісно пов'язана з формуючою мобілізуюча функція. Мобілізуюча функція морально-психологічного забезпечення виявляється у впливі на активізацію духовних і фізичних сил військовослужбовців в інтересах повної реалізації їх можливостей для досягнення поставлених цілей в бойовій обстановці, спрямована на мобілізацію військовослужбовців для виконання конкретних бойових завдань, формування свідомого ставлення до них, збереження стійкості і керованості морально-психологічного стану особового складу, досягнення високої бойової активності військовослужбовців, їх спроможності витримувати нервово-психологічні навантаження і зберігати бездатність в умовах дій психотравмуючих факторів сучасного бою.

Мобілізація на ефективне виконання бойових завдань неможлива без доведення певної інформації до військовослужбовці, тому наступною є *інформаційна функція*. Інформаційна функція передбачає своєчасне доведення і роз'яснення особовому складу причин, характеру і цілей війни (збройного конфлікту), висвітлення міжнародного і внутрішнього стану держави, покладених на війська (сили) завдань та умов їх виконання; доведення наказів командирів (начальників); роз'яснення військовослужбовцям правових актів воєнного часу щодо їхніх прав та обов'язків у бойовій обстановці, відповідальності за військові злочини, невиконання бойових завдань, вимог бойових та загальновійськових статутів і т. ін.; доведення до військовослужбовців відомостей про склад сил і засобів інформаційно-психологічного впливу противника, роз'яснення особовому складу форм і методів впливу, основних каналів поширення інформації; поширення бойового досвіду, пропаганду героїчних подвигів українських військовослужбовців. Для вирішення вищезазначених завдань активно використовують можливості військової преси, радіо і телебачення, розповсюджують пам'ятки, листівки, звернення, технічні бюлетені тощо [2, 4].

Таким чином, інформаційна функція морально-психологічного забезпечення проявляється в управлінні інформаційними потоками, захисті інформаційного простору навколо військ (сил).

Крім мобілізації військовослужбовців на виконання конкретних бойових завдань та досягнення їх високої бойової активності, основний зміст морально-психологічного забезпечення підготовки та ведення бою (бойових дій) передбачає прогнозування, профілактику та нейтралізацію негативного інформаційно-психологічного впливу противника; організацію комплексного захисту психологічних (психофізіологічних) властивостей військовослужбовців. На реалізацію цього спрямована *захисна функція*, що полягає у забезпеченні духовної та психологічної безпеки військовослужбовців і передбачає запобігання негативним явищам у поведінці військовослужбовців, їх подолання та захист їх морально-бойового духу. Захист особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу противника включає організаційні, випереджувальні (контрпропагандистські) і силові заходи та спрямований на визначення чинників воєнно-політичної, суспільно-політичної та бойової обстановки, які можуть бути використані для негативного інформаційно-психологічного впливу на наші війська (сили), а також його спрямованості, об'єктів, змісту та можливих наслідків; участь в організації виявлення сил і засобів психологічних операцій противника та інших деструктивних джерел інформаційно-психологічного впливу, їх можливостей, особливостей використання; нейтралізацію їх діяльності через випереджувальне поширення у вітчизняних засобах масової інформації необхідних відомостей; організацію безперервного об'єктивного інформування військовослужбовців, роз'яснення їм мети, завдань, форм і методів психологічних операцій противника, можливостей їх технічних засобів; своєчасне знищення інформаційних матеріалів противника, обмеження доступу особового складу до засобів інформаційної комунікації та контроль за змістом їх матеріалів; фізичне знищення, електронне придушення засобів негативного інформаційно-психологічного впливу противника скоординованими діями розвідки, радіоелектронної боротьби, ракетних військ і артилерії, авіації [2, 4, 7].

У ході ведення бойових дій особовий склад буде відчувати великі психічні та фізичні навантаження, значно зростає його психічна і психофізіологічна втома. Результати дослідження свідчать, що серед військовослужбовців, які брали участь у сучасних бойових діях, 42% відчували межові фізичні і 62% межові психологічні навантаження; 82% — постійну втому [5, 188]. Після завершення бойових дій 40—80% особового складу мають потребу у фізіологічній корекції і психологічній підтримці. Саме тому наступною є *відновлювальна функція*, яка спрямована на відновлення властивими їй специфічними засобами і методами морально-психологічних і фізичних сил особового складу, утвердження у

свідомості воїнів оптимізму і впевненості у своїх силах, знятті негативних емоційних станів у військовослужбовців, сприянні їх психологічній адаптації і реабілітації. Відновлювальна функція передбачає організацію діяльності концертних бригад, польових автоклубів, бібліотек, кіно-, радіо- та відео-обслуговування особового складу військ (сил); використання наочної агітації, художньої самодіяльності, воєнно-шефської роботи у військових частинах; співпрацю з питань організації культурно-виховних заходів у військах (силах) з органами державної влади і місцевого самоврядування. Крім заходів культурологічного забезпечення, відновлювальна функція передбачає проведення заходів психологічного забезпечення щодо надання психологічної допомоги та реабілітації психотравмованих військовослужбовців [6].

Домінуючими в процесі функціонування морально-психологічного забезпечення є формуюча та мобілізуюча функції, проте вони не виключають і виховної функції, спрямованої на виховання військовослужбовця як громадянина-патріота своєї держави, який на основі набуття соціального військового досвіду, фізичного удосконалення, успадкування духовних надбань українського народу, достатнього рівня розвитку культури, військової, моральної, естетичної культури, здатний відстояти національні інтереси України. Виховна функція передбачає цілеспрямований, систематичний, організований і планомірний вплив на свідомість, підсвідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери особистості військовослужбовця з метою формування у нього наукового світогляду, високих моральних, громадянських і військово-професійних якостей для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку його особистості та ефективного виконання ним службових обов'язків.

Таким чином, виходячи із мети, основного змісту та складових морально-психологічного забезпечення, основними функціями морально-психологічного забезпечення є: формуюча, мобілізуюча, інформаційна, захисна, відновлювальна та виховна. Визначені функції мають важливе теоретичне та практичне значення для усвідомлення соціальної ролі і механізму дії морально-психологічного забезпечення, відіграють керівну і спрямовуючу роль та становлять основний зміст діяльності службових осіб органів військового управління під час організації та проведення заходів морально-психологічного забезпечення.

Напрямок подальших досліджень може бути визначення співвідношення понять виховна робота та морально-психологічне забезпечення.

Література

1. Алещенко В. І. Морально-психологічне забезпечення застосування військ (сил) : історія та сучасність : навч.-метод. посіб. / В. І. Алещенко. — Харків : ХВУ, 2000. — 88 с. 2. Арзамаскин Ю. Н. Морально-психологическое обеспечение боевых действий частей и соединений в вооруженных конфликтах, локальных и региональных войнах / Ю. Н. Арзамаскин, А. Ф. Вакаров. — М. : Воен. ун-т, 2004. — 220 с. 3. Виховна робота в підрозділах Збройних Сил України: навч. посіб. / [за заг. ред. В. В. Ягупова]. — К. : НАОУ, 2006. — 246 с. 4. Морально-психологічне забезпечення діяльності військ (сил) : навч.-метод. посіб. / [за заг. ред. В. І. Алещенко]. — К. : НАОУ, 2007. — 176 с. 5. Стасюк В. В. Психологія локальних війн та збройних конфліктів / В. В. Стасюк. — К. : НАОУ, 2006. — 567 с. 6. Талаур С. С. Основні напрямки вдосконалення морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування об'єднань Збройних Сил України / С. С. Талаур // Матеріали Всеарм. наук.-практич. конф. "Філософсько-методологічні та соціально-психологічні проблеми реалізації людського фактору в умовах переходу Збройних Сил України до професійної армії", ч. І. — К. : НАОУ. — 2008. — С. 93—96. 7. Фоменко П. П. Защита личного состава от информационно-психологического воздействия противника на опыте военных кампаний в Афганистане и Чечне / П. П. Фоменко // Военно-историч. журнал. — 2007. — № 2 (562). — С. 10—13. 8. Чорний В. С. Словник-довідник основних понять та категорій з філософсько-методологічних проблем військово-соціального управління / В. С. Чорний. — К., 2006.

В статті представлено підхід до визначення основних функцій морально-психологічного забезпечення; досліджуються функції морально-психологічного забезпечення, виходячи з мети, основного змісту морально-психологічного забезпечення і його складових.

Ключевые слова: морально-психологическое обеспечение; морально-психологическое состояние; морально-боевые качества; подготовка и применение войск (сил).

The approach to definition of the basic functions of moral and psychological maintenance is proposed; it is offered to determine functions of moral and psychological maintenance based on the purpose, basic contents of moral and psychological maintenance and its components.

Key words: moral and psychological maintenance; a moral and psychological condition; moral and combat qualities; preparation and application of troops (forces).